

نقش کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز در پیش بینی سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول

علیرضا قاسمیان مقدم^۱، مرضیه قاسم‌زاده^۲، امیر سنگچولی^۳

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دبیر مقطع متوسطه اول در شهرستان طبس (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناسی ارشد زیست شناسی علوم جانوری، معاون دبیر مقطع متوسطه اول شهرستان طبس

^۳ کارشناسی ریاضی محض، دبیر مقطع متوسطه اول در شهرستان طبس

چکیده

هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی نقش کیفیت ارتباط معلم - دانش آموز در پیش‌بینی سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول بود. این پژوهش از نوع کاربردی بوده و برای اجرای آن از روش همبستگی استفاده شد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه دانش آموزان دوره اول متوسطه شهر طبس در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می‌باشد. در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای از بین کلیه مدارس متوسطه دوره اول شهر طبس هشت مدرسه (چهار پسرانه و چهار دخترانه) به صورت تصادفی انتخاب و در هر مدرسه به صورت تصادفی یک کلاس انتخاب و تمام دانش آموزان آن کلاس‌ها یعنی ۲۳۰ نفر (۱۱۵ پسر و ۱۱۵ دختر) به عنوان نمونه آماری در پژوهش حاضر شرکت داده شدند. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه ارتباط معلم دانش آموز موری و زوزاک (۲۰۱۱)، پرسشنامه سازگاری تحصیلی کلارک و همکاران (۱۹۷۶) و پرسشنامه سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش (۲۰۰۶) استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری رگرسیون و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم افزار SPSS23 صورت گرفته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش‌بینی می‌کند. در خصوص فرضیه دوم مشخص گردید که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز، سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش‌بینی می‌کند و در نهایت نتایج نشان داد که بین سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول رابطه معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت ارتباط معلم - دانش آموز، سازگاری تحصیلی، سرزندگی تحصیلی

مقدمه

ارتباط معلم-دانش آموز یکی از اساسی ترین تعاملات بین فردی در مدرسه است. ارتباط معلم دانش آموز نوعی ارتباط شناختی، رفتاری و هیجانی پایداری است که در طور تعاملات بلند مدت به تدریج بین دانش آموزان و معلمان شکل می گیرد و با رشد و پیشرفت دانش آموزان بسیار مرتبط است (تانی و همکاران، ۲۰۱۳). بسیاری از مطالعات مشخص کرده اند که ارتباط مثبت با معلمان رشد و پیشرفت دانش آموزان را ارتقاء می بخشد (پوتوین و دالی، ۲۰۰۶). در مقابل، ارتباط منفی با معلمان از رشد و پیشرفت دانش آموزان ممانعت می کند. روابط معلم دانش-آموزان نقطه ورودی منحصر به فردی برای مربیان و معلمان فراهم می کند تا محیط یادگیری و اجتماعی کلاس درس بهبود ببخشند. هنگامی که کودکان به محیط مدارس رسمی وارد می شوند، ارتباط با معلم پایه و اساسی برای انطباق موفقیت آمیز با محیط اجتماعی و تحصیلی می شود (نریمانی، ۱۳۹۴).

یکی از متغیرهایی که در محیط مدرسه ممکن است تحت تاثیر کیفیت ارتباط معلم-دانش آموز قرار گیرد، سازگاری تحصیلی دانش آموزان می باشد. در عصر حاضر تعلیم و تربیت و به طور کلی تحصیل بخش مهمی از زندگی افراد را تشکیل می دهد، علاوه بر این کیفیت و کمیت این تحصیل نیز نقش مهمی در آینده افراد ایفا می کند. نزدیک به یک قرن است که روانشناسان به صورت گسترده در تلاش برای شناسایی عوامل پیش بینی کننده پیشرفت تحصیلی نظیر سازگاری بیشتر با محیط و عوامل محیط آموزشی می باشند (نریمانی، ۱۳۹۴). در روانشناسی، سازگاری فرایندی کم و بیش آگاهانه فرض می شود که بر پایه ی آن فرد با محیط اجتماعی، طبیعی یا فرهنگی انطباق می یابد. این انطباق مستلزم آن است که فرد خود را تغییر داده یا اینکه فعالانه تغییراتی در محیط ایجاد نماید و در نتیجه هماهنگی لازم بین فرد و محیط ایجاد شود (زارع، ۱۳۹۵). چنانچه سازگاری خوب صورت گیرد، کیفیت زندگی فرد افزایش می یابد و در غیر این صورت نه تنها خود آن ها، بلکه خانواده نیز دچار مشکلاتی از قبیل، عدم توانایی در حل تعارضات و گسیختگی خانوادگی می گردد (عبدی و همکاران، ۱۳۹۴). سازگاری جنبه های مختلف عاطفی، اجتماعی و تحصیلی را در بر می گیرد. سازگاری مهم ترین نشانه سلامت روان شناختی است و با حوزه های عاطفی، اجتماعی و آموزشی مرتبط است (استاینبرگ، ۲۰۱۳). سازگاری به معنای هماهنگ ساختن رفتارها به منظور برآورده ساختن نیازهای محیطی است که غالباً مستلزم اصلاح تکانه ها، هیجانات یا نگرش ها است. یکی از مهم ترین عرصه ها در زمینه ی سازگاری، سازگاری تحصیلی می باشد که ناظر به توانمندی فراگیران در انطباق با شرایط و الزامات تحصیل و نقش هایی که مدرسه به عنوان یک نهاد اجتماعی فرا روی آن ها قرار می دهد. سازگاری تحصیلی را توانایی فرد برای کنار آمدن با تقاضاهای تحصیلی و فعالیت های مدرسه و سازگاری هیجانی را فرآیند سازگاری فرد با احساسات و عواطف خود تعریف می کنند (تانی و همکاران، ۲۰۱۱). سازگاری تحصیلی دانش آموزان در مدرسه قسمتی از سازگاری عاطفی-اجتماعی آنان می باشد که می تواند شامل مجموعه واکنش هایی باشد که توسط آن، یک دانش آموز ساختار رفتاری خود را برای پاسخی موزون به شرایط جدید

---

^۱Tanyi

^۲Putwain, & Daly

^۳emotional

^۴social

^۵academic

^۶Compatibility

^۷Steinberg

(مدرسه) و به فعالیت‌هایی که آن محیط از دانش‌آموز می‌خواهد، تغییر می‌دهد (درمن و آدامز، ۲۰۱۲). دانش‌آموزان ناسازگار معمولاً علاوه بر ناسازگاری با محیط مدرسه، معلمان و سایر دانش‌آموزان دارای مشکلات تحصیلی عمده نظیر عدم علاقه و انگیزش به تحصیل و عدم سرزندگی تحصیلی لازم می‌باشند (پیتوس، ۲۰۱۷).^۹

دومین متغیری که در این پژوهش قصد بررسی تاثیر کیفیت ارتباط معلم-دانش‌آموز بر آن است، سرزندگی تحصیلی می‌باشد. سرزندگی آموزشی به پاسخی مثبت، سازنده و انطباقی اشاره می‌کند که شامل انواع چالش‌ها و موانعی که در موقعیت‌های روزمره و عادی آموزشی اتفاق می‌افتد (پوت وین و همکاران، ۲۰۱۲). سرزندگی آموزشی سازه‌ای است که از درون روان‌شناسی مثبت برخاسته (مارتین، ۲۰۱۴) و به این واقعیت اشاره دارد که آن می‌تواند دانش‌آموزان را توانا کند تا به موفقیت‌آمیزی با موانع و چالش‌های تحصیلی هم چون نمرات ضعیف، فشار امتحان، تکالیف سخت و دشواری که در طول تحصیل و مدرسه رخ می‌دهد به مقابله برخیزند (مارتین و مارش، ۲۰۰۹). امروزه قدرت، عبارت از توانایی ایجاد ارتباط و نفوذ در دیگران است. بارنارد می‌گوید، هر انسانی دارای اهدافی است که رسیدن به آن اهداف مستلزم همکاری افراد و بخش‌های مختلف می‌باشد و این همکاری بدون وجود ارتباط و تماس‌های مکرر غیرممکن است. ارتباط وسیله اصلی زندگی انسان‌هاست. ارتباط درعین‌حال یک موضوع دربرگیرنده می‌باشد که همه ابعاد و جنبه‌های زندگی فردی، گروهی، سازمانی و اجتماعی انسان‌ها را فرامی‌گیرد. نحوه و کیفیت برقراری ارتباط تأثیر بسزایی در حل مشکلات، موانع و تعارضات داخل سازمان و مسائل خارج از سازمان دارد. بسیاری از مشکلات، نارسایی‌ها و ناراحتی‌ها از طریق بحث، تبادل نظر و در جریان قرار دادن افراد قابل‌درک و کشف می‌شود (میرکمالی، ۱۳۸۶). درواقع اهمیت ارتباطات سازمانی انکارناپذیر است، زیرا مراحل و فرایندهای انجام کار را تسهیل و ترغیب کرده، تبادل مداوم اطلاعات بین کارکنان رده‌های مختلف سازمانی را امکان‌پذیر می‌سازد. بنابراین اگر ارتباطات مؤثر وجود نداشته باشد، تصمیم‌گیری کلیه افراد دچار اشکال شده، سوءتفاهم مرتباً زیادتر خواهد شد. به‌علاوه از طریق ارتباطات می‌توان دانش، آگاهی، انگیزش، تحقق اهداف فردی و گروهی، هماهنگی اعمال و اقدامات، بهداشت روانی افراد و محیط کار، بهتر شدن اوضاع آینده کارکنان و سازمان، رضایت شغلی و اداره بهتر سازمان توسط مدیر یا مدیران را تضمین یا حداقل تسهیل کرد. به تعبیر دیگر، اگر آدمی بر ارتباطات خود با دیگران، کنترل داشته باشد حتی هنگامی که احتمال موفقیت بسیار کم یا صفر باشد، می‌تواند نتایج مثبت و برجسته‌ای را به‌طور پیوسته به دست آورد (سیف، ۱۳۸۷). مدیران و معلمان می‌توانند با رفتار و کردار خود مانند یک الگو نمونه باشند. کمتر دانش‌آموزی است که در تجربه و روابط مدرسه‌ای خودشیفته و تحت تأثیر شخصیت و رفتار یکی از معلمان یا استادان خود قرار نگیرد و به همین ترتیب یکی از معلمان خود را به‌عنوان الگو و نمونه‌ای برای زندگی آتی خود انتخاب نکند. رابطه خوب یا بد، تأثیرات مطلوب یا سوئی را در روابط دانش‌آموزان در حال حاضر و در زندگی آینده آن‌ها دارد. مدیران و معلمان باید در قالب رفتارهای عادی روزانه خود، چنان رفتارهایی داشته باشند که دانش‌آموزان تحت تأثیر قرار بگیرند و آن را به‌عنوان الگوی زندگی خود برگزینند (میرکمالی، ۱۳۹۵).

اثربخشی تدریس از نظر لوی، وابلز، و برکلمنز (۲۰۱۵) بیش از آنکه ناشی از روش‌شناختی تدریس باشد، تحت تأثیر ارتباطات معلم و دانش‌آموز قرار می‌گیرد. پژوهشگران فوق در مدت ۱۵ سال در هلند، امریکا و استرالیا به این نتیجه رسیده‌اند که مهارت‌های میان فردی و حفظ جو مثبت برای یادگیری شرط اساسی است. به نظر آن‌ها معلمان اثربخش علاوه برداشتن

^۹derman & Adams

^{۱۰}Pitos

^{۱۱}Putt Wayne

^{۱۲}Martin

^{۱۳}Levy, Wubbles & Berekelmans

مهارت‌های فنی تدریس ارتباط گران خوبی هستند (بازرگان و صادقی، ۱۳۹۳). نتیجه تحقیق ویگفیلد (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که معلمانی که بتوانند در تعاملات کلاسی خود با دانش‌آموزان در جهت انجام تکالیف درسی ارزش و انتظار موفقیت ایجاد کنند، دانش‌آموزان برای جلب رضایت معلم بیشتر تلاش می‌کنند. نتایج تحقیقات دن بروک و همکاران (۲۰۱۵) نشان داد که ادراک دانش‌آموزان از رفتار بین فردی ارتباط قوی با پیشرفت تحصیلی در همه دروس دارد. تا کنون در داخل کشور تحقیقات اندکی در خصوص کیفیت ارتباط معلم-دانش آموز صورت گرفته است. تا کنون تحقیق جامعی در داخل کشور که به بررسی نقش کیفیت ارتباط معلم-دانش آموز در پیش بینی سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته باشد صورت نگرفته است. از این رو با توجه به خلا مطالعاتی در این زمینه و اینکه اکثر مطالعات بیان شده اهمیت تعاملات معلم و دانش‌آموز را در کلاس درس نشان می‌دهند، بنابراین پژوهش حاضر باهدف نقش کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز در پیش‌بینی سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول انجام می‌شود. سوال اساسی تحقیق این است که آیا کیفیت ارتباط معلم - دانش‌آموز در پیش‌بینی سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول معنا دار است؟

بر این اساس آنچه این تحقیق به دنبال آن است این است که کیفیت مهارت‌های ارتباطی معلمان با دانش‌آموزان چگونه است و آیا بین کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز با سازگاری و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟ با توجه به مطالب ذکر شده و همچنین عدم وجود پژوهش‌های کافی در این مورد، تحقیق حاضر در جهت توجه و پژوهش بیشتر در این راستا، به بررسی رابطه بین کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز معلمان با سازگاری و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول شهر طیس در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می‌پردازد. بنابراین اهداف پژوهش حاضر عبارتند از:

۱- تعیین سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول شهر طیس بر اساس کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز.

۲- تعیین سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول شهر طیس بر اساس کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز.

۳- تعیین رابطه سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول شهر طیس.

با توجه به چارچوب نظری و پیشینه تجربی پژوهش، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر تدوین گردیده است:

۱. کیفیت ارتباط معلم-دانش‌آموز سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش‌بینی می‌کند.

۲. کیفیت ارتباط معلم-دانش‌آموز، سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش‌بینی می‌کند.

۳. بین سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول رابطه معنا داری وجود دارد.

پیشینه تحقیق

شریفی درآمدی (۱۴۰۰) پژوهشی با هدف بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر سازگاری دانش‌آموزان نابینای پسر سوم راهنمایی انجام داد که نتیجه آن نشان داد آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر رویکرد شناختی-رفتاری می‌چون بام سبب افزایش سازگاری دانش‌آموز نابینا می‌شود و کاهش نشانه‌های نقص مهارت‌های اجتماعی در آن‌ها گردیده است. شریفی و سعیدی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان پیش‌بینی بهزیستی روان‌شناختی بر اساس جهت‌گیری زندگی و خوش‌بینی که بر روی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که عواطف مثبت، خوش‌بینی و معنای زندگی با بهزیستی روانی رابطه معنا دار مثبت و عواطف منفی با بهزیستی روانی رابطه معنا دار منفی داشت. با توجه به اینکه سرزندگی یکی از ابعاد منم بهزیستی روانی است، لذا می‌توان گفت عواطف مثبت، خوش‌بینی و معنای زندگی با سرزندگی رابطه معنا دار مثبت و عواطف منفی با سرزندگی رابطه معنا دار منفی داشتند.

^۱Wigfield

^۲den Brok

ندا سبزی، محبوبه فولادچنگ (۱۳۹۸)، در تحقیقی تحت عنوان نقش واسطه‌ای باورهای انگیزشی در رابطه بین حمایت اجتماعی ادراک‌شده و سرزندگی تحصیلی به این نتیجه رسیدند که باورهای انگیزشی در رابطه‌ی بین حمایت اجتماعی ادراک‌شده و سرزندگی تحصیلی نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند. بر این اساس، منابع حمایتی می‌توانند با ارتقا سطح باورهای انگیزشی دانش‌آموزان، سرزندگی تحصیلی آن‌ها را افزایش دهند. مرادی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان حمایت اجتماعی ادراک‌شده و سرزندگی تحصیلی؛ نقش واسطه‌ای باورهای خودکارآمدی تحصیلی نشان دادند که باورهای خودکارآمدی تحصیلی با سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت دارد و همچنین قادر است بین حمایت اجتماعی ادراک‌شده و سرزندگی تحصیلی نقش واسطه ایفا نماید. مگا و همکاران (۲۰۲۱) تأثیر اجزای یک برنامه آموزشی رابطه معلم - دانش‌آموز را بر سازگاری اجتماعی، عاطفی و آموزشی دانش‌آموزان مورد تحقیق قراردادند. هدف این پژوهش تأثیر یک برنامه طراحی‌شده ارتباطی بر بهبود روابط نوجوانان با معلمانشان بود. همه شرکت‌کنندگان دانش‌آموزانی بودند که مشکلات عاطفی و رفتاری قابل توجهی داشتند و توسط معلمان معرفی شده بودند. نتایج این پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان گروه آزمایشی، سازگاری آموزشی، عاطفی و اجتماعی بالاتر از میانگین را نسبت به دانش‌آموزان گروه کنترل نشان دادند. لی و شوتی (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان رابطه برون‌گرایی، سرزندگی و معنای زندگی در دانشجویان چینی به این نتیجه رسیدند که برون‌گرایی، سرزندگی و معنای زندگی رابطه مستقیم و معناداری داشتند. ویکتوریانو (۲۰۱۸) ضمن پژوهشی درباره سرزندگی و تحصیل ورزشکاران به این نتیجه رسید که میزان سرزندگی ورزشکاران بالاتر از متوسط بود و بین سرزندگی و تحصیل رابطه مستقیم و معنادار وجود داشت. مارتین (۲۰۱۷) ضمن پژوهشی درباره سرزندگی تحصیلی و پیامدهای تحصیلی به این نتیجه رسید که در دانش‌آموزان اختلال نقص توجه/ بیش‌فعال و در دانش‌آموزان عادی بین سرزندگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی رابطه معنادار مستقیم وجود داشت.

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس هدف، از پژوهش‌های کاربردی محسوب می‌شود و از حیث شیوه گردآوری داده‌ها، پژوهشی توصیفی پیمایشی از نوع تحلیل همبستگی است که در آن، رابطه میان متغیرها بر اساس هدف پژوهش تحلیل می‌شود و به‌طور مشخص، مبتنی بر معادلات ساختاری است. برای گردآوری اطلاعات درزمینه مبانی نظری و ادبیات موضوع، از منابع کتابخانه‌ای، مقالات، کتاب‌های موردنیاز و نیز از پایگاه‌های اطلاعات علمی و مجله‌های الکترونیکی و برای جمع‌آوری داده‌ها، از روش میدانی به کمک پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر طبس در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می‌باشد. در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای از بین کلیه مدارس متوسطه دوره اول شهر طبس هشت مدرسه (چهار پسرانه و چهار دخترانه) به‌صورت تصادفی انتخاب و در هر مدرسه به‌صورت تصادفی یک کلاس انتخاب و تمام دانش‌آموزان آن کلاس‌ها یعنی ۲۳۰ نفر (۱۱۵ پسر و ۱۱۵ دختر) به‌عنوان نمونه آماری در پژوهش حاضر شرکت داده خواهند شد.

الف) پرسشنامه ارتباط معلم دانش‌آموز موری و زوزاک (۲۰۱۱)

این پرسشنامه در سال ۲۰۱۱ توسط موری و زوزاک با اقتباس ۱۹ گزینه از پرسشنامه دلبستگی والدین و همسالان برای استفاده در جو ارتباطی معلم دانش‌آموز ساخته شده است. فرم تجدید نظر شده آن ۱۷ گویه است. این پرسشنامه دارای سه

^۶Mega

^۱Lee & Shute

^۱Victoriano

^۱Martin

خرده مقیاس ارتباط، اعتماد و بیگانگی است. نمره‌گذاری آزمون بر اساس طیف لیکرت ۴ گزینه‌ای است و نمرات بالاتر بیانگر کیفیت ارتباط بهتر است. برای اطمینان از روایی پرسش‌نامه‌ها (منظور از روایی این است که تا چه اندازه ابزار جمع‌آوری اطلاعات آنچه را مورد نظر محقق است، اندازه‌گیری می‌کنند) از نظرات استادان دانشگاهی استفاده شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه‌ها (منظور از پایایی این است که تا چه اندازه ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان نتایج یکسانی به دست خواهند داد) از آزمون آلفای کرون باخ استفاده شد. این آزمون به بررسی و محاسبه همبستگی درونی پرسش‌نامه طراحی شده می‌پردازد. برای حصول اطمینان از روایی محتوایی و ظاهری پرسشنامه، ویرایش اولیه آن مورد بررسی متخصصان و صاحب نظران در این زمینه قرار گرفت و با توجه به نظرات و پیشنهادهای آن‌ها اصلاحات لازم بر روی سنجش‌ها انجام شد و پس از تأیید، استفاده شد. در پژوهش موری و زوزاک (۲۰۱۱) ضریب آلفای کرون باخ برای سه خرده مقیاس ارتباط، اعتماد و بیگانگی به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۶ و ۰/۷۲ به دست آمد که نشان‌دهنده همسانی درونی مناسب است. در ایران نیز بیرامی و همکاران (۱۳۹۱) روایی و پایایی مقیاس را مطلوب گزارش کرده‌اند.

ب) پرسشنامه سازگاری تحصیلی کلارک و همکاران^{۲۰}

پرسشنامه سازگاری تحصیلی اولین بار در سال ۱۹۷۶ توسط کلارک، تورپ و تیگز به منظور سنجش سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان تهیه و مورد استفاده قرار گرفته است. مجدداً در سال ۱۹۹۸ توسط کلارک و همکاران بازبینی شد و به کمک تحلیل عامل پرسشنامه نهایی ساخته شد. این پرسشنامه شامل ۱۵ سؤال می‌باشد که شیوه نمره‌گذاری آن بر مبنای مقیاس طیف لیکرت ۴ درجه‌ای تنظیم شده است و گزینه‌های کاملاً موافقم نمره ۴، موافقم نمره ۳، مخالفم نمره ۲ و کاملاً مخالفم نمره ۱ داده می‌شود. دامنه نمرات این پرسشنامه بین ۱۵ تا ۶۰ می‌باشد که هر چه نمره کلی این آزمون بالاتر باشد نشان دهنده میزان سازگاری بالای دانش‌آموزان می‌باشد. همچنین سؤالات شماره ۲-۴-۵-۶-۸-۱۲-۱۴ و ۱۵ به شیوه معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. برای اطمینان از روایی پرسش‌نامه‌ها (منظور از روایی این است که تا چه اندازه ابزار جمع‌آوری اطلاعات آنچه را مورد نظر محقق است، اندازه‌گیری می‌کنند) از نظرات استادان دانشگاهی استفاده شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه‌ها (منظور از پایایی این است که تا چه اندازه ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان نتایج یکسانی به دست خواهند داد) از آزمون آلفای کرون باخ استفاده شد. این آزمون به بررسی و محاسبه همبستگی درونی پرسش‌نامه طراحی شده می‌پردازد. برای حصول اطمینان از روایی محتوایی و ظاهری پرسشنامه، ویرایش اولیه آن مورد بررسی متخصصان و صاحب نظران در این زمینه قرار گرفت و با توجه به نظرات و پیشنهادهای آن‌ها اصلاحات لازم بر روی سنجش‌ها انجام شد و پس از تأیید، استفاده شد. در پژوهش کلارک و همکاران روایی محتوایی این پرسشنامه بسیار مطلوب گزارش شده است و میزان پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرون باخ، ۰/۸۳ گزارش شده است.

ج) پرسشنامه سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش (۲۰۰۶)

چاری و دهقانی زاده (۱۳۹۱) پرسشنامه‌ی سرزندگی تحصیلی را با الگوگیری از مقیاس سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش (۲۰۰۶) که دارای ۴ گویه است، توسعه دادند. برای اجرای مقدماتی و رفع نقیصه‌ها، این گویه‌ها بر روی گروهی از دانش‌آموزان (۳۰ پسر و ۳۰ دختر) دبیرستانی شهرستان مهریز، اجرا شد. پس از اجرای این گویه‌ها نسخه‌ی نهایی مورد بازنویسی قرار گرفت، که حاصل بازنویسی ۱۰ گویه بود. برای اطمینان از روایی پرسش‌نامه‌ها (منظور از روایی این است که تا چه اندازه ابزار جمع‌آوری اطلاعات آنچه را مورد نظر محقق است، اندازه‌گیری می‌کنند) از نظرات استادان دانشگاهی استفاده شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه‌ها (منظور از پایایی این است که تا چه اندازه ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان نتایج یکسانی به دست خواهند داد) از آزمون آلفای کرون باخ استفاده شد. این آزمون به بررسی و محاسبه همبستگی درونی پرسش‌نامه طراحی شده می‌پردازد. برای حصول اطمینان از روایی محتوایی و ظاهری پرسشنامه، ویرایش اولیه آن مورد بررسی متخصصان و

^۱Murray and Zozak

^۲Clarke & et al

صاحب نظران در این زمینه قرار گرفت و با توجه به نظرات و پیشنهادهای آنها اصلاحات لازم بر روی سنجها انجام شد و پس از تأیید، استفاده شد. نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که ضرایب آلفای کرون باخ به دست آمده با حذف گویه ی ۸ برابر با ۰/۸۰ و ضریب باز آزمایشی برابر با ۰/۷۳ بود. همچنین دامنه‌ی همبستگی بین گویه‌ها با نمره‌ی کل بین ۰/۵۱ تا ۰/۷۸ بود. روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش شامل آمار توصیفی و آمار استنباطی خواهد بود. تمامی این داده‌ها به وسیله نرم افزار تحلیل آماری SPSS-23 مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت. بررسی برازش مدل، در سه بخش برازش مدل‌های اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش مدل کلی انجام می‌شود که در بخش تحلیل داده‌ها بررسی و توضیح داده شده است.

آمار توصیفی: میانگین- انحراف معیار- جداول فراوانی- درصد و ضریب همبستگی.

آمار استنباطی: رگرسیون چند متغیره - ضریب همبستگی پیرسون. به منظور تجزیه و تحلیل پرسشنامه، طبقه‌بندی و خلاصه کردن، توصیف و تفسیر و برقراری ارتباط از طریق اطلاعات جمع‌آوری شده و جهت پاسخگویی به فرضیه‌های تحقیق از روش‌های آماری توصیفی از قبیل جدول فراوانی، میانگین، انحراف معیار و ترسیم نمودار و در بخش آمار استنباطی از رگرسیون چند متغیره و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

نتایج و بحث

در ادامه سعی بر آن است که مهمترین اطلاعات توصیفی حاصل از مطالعات میدانی انجام شده ارائه شود.

توصیف ویژگی‌های فردی پاسخگویان

الف) توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت

جدول (۱) توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت پاسخگویان را نشان می‌دهد. همانطوری که نتایج نشان داد مشخص گردید که ۵۰ درصد از پاسخگویان در این پژوهش پسر و ۵۰ درصد دختر می‌باشند.

جدول (۱): توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت

فراوانی		جنسیت
درصد	تعداد	
۵۰	۱۱۵	پسر
۵۰	۱۱۵	دختر
۱۰۰	۲۳۰	کل

ب) توزیع پاسخگویان بر حسب پایه تحصیلی

توزیع پاسخگویان در رابطه با پایه تحصیلی پاسخگویان را می‌توان در جدول شماره (۲) مشاهده نمود. بر این اساس ۲۷ درصد پاسخگویان در پایه هفتم، ۳۱/۷ درصد در پایه هشتم و ۴۱/۳ درصد در پایه نهم در حال تحصیل می‌باشند.

جدول (۲): توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب پایه تحصیلی

فراوانی		پایه تحصیلی
درصد	تعداد	
۲۷	۶۲	پایه هفتم
۳۱/۷	۷۳	پایه هشتم
۴۱/۳	۹۵	پایه نهم
۱۰۰	۲۳۰	کل

ج) توزیع پاسخگویان بر حسب سن پاسخگویان

توزیع پاسخگویان در رابطه با سن پاسخگویان را می‌توان در جدول شماره (۳) مشاهده نمود. بر این اساس ۲۷ درصد پاسخگویان ۱۲ سال، ۳۱/۷ درصد ۱۳ سال و ۴۱/۳ درصد ۱۴ سال سن داشته‌اند.

جدول (۳): توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب سن پاسخگویان

فراوانی		سن
درصد	تعداد	
۲۷	۶۲	۱۲ سال
۳۱/۷	۷۳	۱۳ سال
۴۱/۳	۹۵	۱۴ سال
۱۰۰	۲۳۰	کل

توصیف متغیرهای اصلی تحقیق

۱) کیفیت ارتباط معلم - دانش‌آموز

بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده و پردازش آن توسط نرم‌افزارهای آماری مهمترین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر کیفیت ارتباط معلم - دانش‌آموز تحقیق مطابق جدول شماره (۴) هست.

جدول (۴): مشخصات آماری متغیر کیفیت ارتباط معلم - دانش‌آموز

فراوانی و آماره							متغیر
حداکثر نمره	حداقل نمره	واریانس	انحراف استاندارد	میان میانگین	تعداد	میانگین	
۶۰	۳۰	۲۳/۰۶۹	۴/۸۰۳	۵۱	۲۳۰	۵۰/۱۳۴	کیفیت ارتباط معلم - دانش‌آموز

۲) سازگاری تحصیلی

بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده و پردازش آن توسط نرم‌افزارهای آماری مهمترین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر سازگاری تحصیلی تحقیق مطابق جدول شماره (۵) هست.

جدول (۵): مشخصات آماری متغیر سازگاری تحصیلی

فراوانی و آماره							متغیر
حداکثر نمره	حداقل نمره	واریانس	انحراف استاندارد	میان میانگین	تعداد	میانگین	
۴۸	۳۰	۱۱/۸۸۵	۳/۴۴۷	۴۳	۲۳۰	۴۱/۶۹۵	سازگاری تحصیلی

۳) سرزندگی تحصیلی

بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده و پردازش آن توسط نرم‌افزارهای آماری مهمترین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر سرزندگی تحصیلی تحقیق مطابق جدول شماره (۶) هست.

جدول (۶): مشخصات آماری متغیر سرزندگی تحصیلی

فراوانی و آماره							متغیر
حداکثر نمره	حداقل نمره	واریانس	انحراف استاندارد	میان میانگین	تعداد	میانگین	
۴۵	۱۸	۲۲/۷۳۹	۴/۷۶۸	۳۸	۳۷/۳۶۵	۲۳۰	سرزندگی تحصیلی

یافته های استنباطی

در این بخش از تحقیق، ابتدا فرض نرم بودن یا نبودن داده ها با استفاده از آزمون اسمیرنوف-کولموگروف برای مشخص نمودن استفاده از آزمون های پارامتریک و ناپارامتریک انجام پذیرفته است. سپس با توجه به فرضیه های تحقیق به بررسی رابطه ی میان متغیرها پرداخته می شود. در این راستا با توجه به سطح سنجش متغیرها سعی می گردد تا آزمون های آماری متناسب انتخاب و بر اساس آن به بررسی فرضیه های پرداخته شود.

آزمون اسمیرنوف - کولموگروف برای تعیین نرمال بودن یا نبودن داده ها

مطابق جدول شماره (۷) مشاهده می شود سطح معناداری آزمون اسمیرنوف (مقدار sig) کمتر از ۰/۰۵ می باشد در نتیجه متغیرهای اصلی تحقیق از توزیع نرمال برخوردار هستند. بنابراین در بررسی فرضیات این پژوهش می توان از آزمون های پارامتریک استفاده کرد. از این رو در بررسی فرضیات از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده می شود.

جدول (۷): نتایج حاصل از آزمون اسمیرنوف- کولموگروف

متغیر	تعداد	مقدار (K-S)	مقدار (sig)	نتیجه نرمال/غیرنرمال بودن توزیع
کیفیت ارتباط معلم-دانش آموز	۱۰۰	۳/۱۵۰	۰/۰۹۲	نرمال
سازگاری تحصیلی	۱۰۰	۰/۴۰۴	۰/۸۱۶	نرمال
سرزندگی تحصیلی	۱۰۰	۰/۴۰۵	۰/۸۱۶	نرمال

آزمون فرضیه های پژوهش

آزمون فرضیه اول: کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند.

H₀: کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی نمی کند.

H₁: کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند.

جهت آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۸) بیان شده است.

جدول (۸): تحلیل رگرسیون کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز بر سازگاری تحصیلی دانش آموزان

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب خام		متغیر پیش بین
		β	خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰	۱۲/۴۱۶	-	۱/۹۵۲	۲۴/۲۳۶	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۹/۰۳۱	۰/۵۱۳	۰/۰۳۹	۰/۳۵۲	کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز
سطح معناداری	آزمون F	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه	نتایج همبستگی
		۰/۴۶۰	۰/۴۶۳	۰/۵۱۳	
۰/۰۰۰	۸۱/۵۶۲				

همان طوری که در جدول (۸) مشاهده می شود میزان R^2 یا ضریب همبستگی برای رابطه کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول برابر ۰/۵۱۳ می باشد. همچنین استفاده از آزمون F نشان داد که سطح معنی داری این ضرایب همگی ۰/۰۰۰ می باشند که این امر نشان دهنده یک رابطه معنادار بین کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول می باشد. از سوی دیگر ضریب تعیین تعدیل شده (R^2) نشان داد که ۴۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیر مستقل قابل تبیین می باشد. نتایج نشان داد که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با ضریب بتای ۰/۵۱۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ از قدرت مناسبی جهت پیش بینی سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول برخوردار است. از این رو می توان نتیجه گرفت که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند. در نتیجه فرضیه اول این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت.

آزمون فرضیه دوم: کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز، سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند.

H0: کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز، سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی نمی کند.

H1: کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز، سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند.

جهت آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون تک متغیره استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۹) بیان شده است.

جدول (۹): تحلیل رگرسیون کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز بر سرزندگی تحصیلی دانش آموزان

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب خام		متغیر پیش بین
		β	خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰	۳/۸۹۶	-	۲/۶۹۳	۱۰/۴۹۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۹/۹۱۵	۰/۵۴۹	۰/۰۵۴	۰/۵۳۳	کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز
سطح معناداری	آزمون F	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه	نتایج همبستگی
		۰/۴۹۸	۰/۵۰۱	۰/۵۴۹	
۰/۰۰۰	۹۸/۲۹۹				

همان طوری که در جدول (۹) مشاهده می شود میزان r^2 یا ضریب همبستگی برای رابطه کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول برابر $0/549$ می باشد. همچنین استفاده از آزمون F نشان داد که سطح معنی داری این ضرائب همگی $0/000$ می باشند که این امر نشان دهنده یک رابطه معنادار بین کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول می باشد. از سوی دیگر ضریب تعیین تعدیل شده (R^2) نشان داد که $49/8$ درصد از تغییرات متغیر ملاک به وسیله متغیر پیش بین قابل تبیین می باشد. نتایج نشان داد که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با ضریب بتای $0/549$ و سطح معناداری $0/000$ از قدرت مناسبی جهت پیش بینی سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول برخوردار است. از این رو می توان نتیجه گرفت که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند. در نتیجه فرضیه دوم این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت.

آزمون فرضیه سوم: بین سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 : بین سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول رابطه معناداری وجود دارد.

جهت بررسی آزمون فرضیه سوم این پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج آن در جدول (۱۰) قابل مشاهده می باشد.

جدول (۱۰): نتایج ضریب همبستگی سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان

سرزندگی تحصیلی			سازگاری تحصیلی
سطح معناداری (sig)	ضریب همبستگی (r)	تعداد	
0/000	0/419	230	

فرضیه سوم این پژوهش عبارت است از: بین سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول رابطه معناداری وجود دارد. جهت آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است، چرا که سطح سنجش متغیرهای مستقل و وابسته فاصله‌ای می باشد. تجزیه و تحلیل این آزمون در رابطه با این فرض در جدول شماره (۱۰) نشان داد که، بین دو متغیر سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی با ضریب $0/419$ و سطح معناداری $0/000$ با 99 درصد اطمینان رابطه معنادار وجود دارد. بنابراین فرضیه سوم این پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت.

نتیجه گیری

همان طوری که نتایج تجزیه و تحلیل داده ها در خصوص فرضیه اول این پژوهش نشان داد مشخص گردید که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز با ضریب بتای $0/513$ و سطح معناداری $0/000$ از قدرت مناسبی جهت پیش بینی سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول برخوردار است. از این رو می توان نتیجه گرفت که کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول را پیش بینی می کند. در نتیجه فرضیه اول این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. این یافته ها نشان می دهد که به ازای یک درصد تغییر در متغیر پیش بین (کیفیت ارتباط معلم- دانش آموز)، سازگاری تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول می تواند تا $51/3$ درصد تغییر نماید. یافته های حاصل از نتایج این فرضیه، با بخشی از تحقیقات عسکری (۱۳۹۱)، مورای و مالمگرین (۲۰۱۸)، تریزی (۲۰۱۶)، گوگان (۲۰۰۹) همسو می باشد. در^۳

تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که کمتر دانش‌آموزی است که در تجربه و روابط مدرسه‌ای خودشیفته و تحت تأثیر شخصیت و رفتار یکی از معلمین یا استادان خود قرار نگیرد و به همین ترتیب یکی از معلمین خود را به‌عنوان الگو و نمونه‌ای برای زندگی آتی خود انتخاب نکند. رابطه خوب یا بد، تأثیرات مطلوب یا سوئی را در روابط دانش‌آموزان در حال حاضر و در زندگی آینده آن‌ها دارد. مدیران و معلمان باید در قالب رفتارهای عادی روزانه خود، چنان رفتارهایی داشته باشند که دانش‌آموزان تحت تأثیر قرار بگیرند و آن را به‌عنوان الگوی زندگی خود برگزینند (میرکمالی، ۱۳۹۵). ارتباط مثبت با معلمان رشد و پیشرفت دانش‌آموزان را ارتقاء می‌بخشد. در مقابل، ارتباط منفی با معلمان از رشد و پیشرفت دانش‌آموزان ممانعت می‌کند. روابط معلم-دانش‌آموزان نقطه ورودی منحصر به فردی برای مربیان و معلمان فراهم می‌کند تا محیط یادگیری و اجتماعی کلاس درس بهبود ببخشند. هنگامی که کودکان به محیط مدارس رسمی وارد می‌شوند، ارتباط با معلم پایه و اساسی برای انطباق موفقیت‌آمیز با محیط اجتماعی و تحصیلی می‌شود. دوستی (صمیمیت) در روابط معلم-دانش‌آموز بیانگر کیفیت مثبت ارتباط در روابط معلم-دانش‌آموز است (احترام متقابل، مراقبت، محبت و گرمی بین معلم و دانش‌آموز)، در مقابل تعارض بالا بیانگر کیفیت پایین (منفی) ارتباط در روابط معلم-دانش‌آموز است. رابطه مثبت بین معلم و دانش‌آموز می‌تواند به‌عنوان یک منبع مفید برای دانش‌آموز باشد در صورتی که یک رابطه معیوب می‌تواند به‌صورت یک مانع در برابر موفقیت تحصیلی عمل کند. بنابراین روابط بین فردی نقش تعیین‌کننده در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند داشته باشد. نویسکی و دوک (۲۰۱۴) نشان داده‌اند که بین مهارت‌های بین فردی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. تریزی (۲۰۱۱) بر اهمیت مدیریت کلاس و تأثیر مثبت و برانگیزاننده روابط بین فردی سالم معلم و دانش‌آموز تأکید کرده و مطالعات گرکن و تاحتا (۲۰۱۵) نشان می‌دهد که رفتار بین فردی معلمان تأثیر قوی بر عملکرد ریاضی دانش‌آموزان دارد. اثربخشی تدریس از نظر لوی، وابلز و برکلمنز (۲۰۱۵) بیش از آنکه ناشی از روش‌شناختی تدریس باشد، تحت تأثیر ارتباطات معلم و دانش‌آموز قرار می‌گیرد. پژوهشگران فوق در مدت ۱۵ سال در هلند، آمریکا و استرالیا به این نتیجه رسیده‌اند که مهارت‌های میان فردی و حفظ جو مثبت برای یادگیری شرط اساسی است. به نظر آن‌ها معلمان اثربخش علاوه بر داشتن مهارت‌های فنی تدریس ارتباط‌گرا خوبی هستند (بازرگان و صادقی، ۱۳۹۳). نتیجه تحقیق ویگفیلد (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که معلمانی که بتوانند در تعاملات کلاسی خود با دانش‌آموزان در جهت انجام تکالیف درسی ارزش و انتظار موفقیت ایجاد کنند، دانش‌آموزان برای جلب رضایت معلم بیشتر تلاش می‌کنند. نتایج تحقیقات دن بروک و همکاران (۲۰۱۵) نشان داد که ادراک دانش‌آموزان از رفتار بین فردی ارتباط قوی با پیشرفت تحصیلی در همه دروس دارد.

در خصوص فرضیه دوم این پژوهش، نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که کیفیت ارتباط معلم-دانش‌آموز با ضریب بتای ۰/۵۴۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ از قدرت مناسبی جهت پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول برخوردار است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت ارتباط معلم-دانش‌آموز سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع

^۱Teresa

^۲Gogon

^۳Nowicki & Duke

^۴Terzi

^۵Gorgen & Tahta

^۶Levy, Wubbles & Berekelmans

^۷Wigfield

^۸den Brok

متوسطه دوره اول را پیش‌بینی می‌کند. در نتیجه فرضیه دوم این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. این یافته‌ها نشان می‌دهد که به ازای یک درصد تغییر در متغیر پیش بین (کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز)، سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول می‌تواند تا ۵۴/۹ درصد تغییر نماید. یافته‌های حاصل از نتایج این فرضیه، با بخشی از تحقیقات عسکری (۱۳۹۱)، موری و مالگری (۲۰۱۸)، ترزی (۲۰۱۶)، گوگان (۲۰۰۹) همسو می‌باشد. درآ تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که معلم از هنگامی که وارد کلاس می‌شود تا هنگامی که زمان اختصاص داده شده به تدریس پایان می‌یابد به طور دایم با دانش‌آموزان در ارتباط است. ارتباطی که معلم با دانش‌آموزان برقرار می‌کند، در خصوص مطالب تدریس شده و مطالب و موارد غیر درسی است که نحوه و کیفیت هر دو می‌تواند بر یکدیگر تأثیر بگذارد. روابط معلم و دانش‌آموز به طور گسترده‌ای بر انگیزه‌های دانش‌آموز (بریچ و لد، ۱۹۹۶: دیویس، ۲۰۰۳؛ ایسنبرگر و زمبلاس، ۲۰۰۶؛ و نودینگر، ۱۹۹۲)، رشد هوش (گلدشتاین، ۱۹۹۹) و پیشرفت او (مولر، کاتز و دانس، ۱۹۹۹، نیتو، ۱۹۹۶) موثر است. روابط موثر معلم و دانش‌آموز درگیری دانش‌آموز در فرایند تعلیم و تربیت را موجب می‌شود که این امر به نوبه‌ی خود در دانش‌آموزان ایجاد علاقه نموده و همچنین این علاقه را حفظ می‌کند (راه اندازی و حفظ علاقه) و زندگی تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد (کار، ۲۰۰۵). لو (۲۰۰۳)، پاسکارلا و ترنزی (۱۹۹۱)، نیز دریافته‌اند که تعامل با معلمان و مربیان در کلاس درس، آزمایشگاه، ساعات کاری یا دیگر مکان‌ها، یکی از کلیدهای تجارب آموزشی که منجر به رشد دانش‌آموزان است. تعامل مثبت و نزدیک بین معلمان و مربیان با دانش‌آموزان و دانشجویان، رشد تحصیلی و شخصی را تسریع کرده و زمینه‌ساز تجارب مساعد تحصیلی است. کسانی که در رشد احساس تعلق یا ارتباط اجتماعی با مدرسه و معلم شکست می‌خورند، در معرض خطر عملکرد تحصیلی ضعیف هستند. محیط مشوق و حمایتگر در مدرسه و کلاس‌هایی که در آن احترام متقابل میان معلم و دانش‌آموزان برقرار و روابطی مبتنی بر همکاری و مشارکت میان دانش‌آموزان حاکم باشد، نه تنها رضایت و شادمانی دانش‌آموزان را تأمین می‌کند بلکه بر اساس یافته‌های فیشر و همکاران (۱۹۹۵) بین رفتار میان فردی معلم، پیشرفت تحصیلی و نگرش دانش‌آموزان به درس رابطه معناداری ایجاد می‌کند (بازرگان و صادقی، ۱۳۸۰). و در نهایت باعث سرزندگی آموزشی دانش‌آموزان که به صورت پاسخی مثبت، سازنده و انطباقی که شامل انواع چالش‌ها و موانعی که در موقعیت‌های روزمره و عادی آموزشی می‌باشد، می‌شود.

و در نهایت در خصوص فرضیه سوم این پژوهش، نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین دو متغیر سازگاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی با ضریب ۰/۴۱۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ با ۹۹ درصد اطمینان رابطه‌ی معنادار وجود دارد. بنابراین فرضیه سوم این پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت. این یافته‌ها نشان می‌دهد در صورتی که سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان افزایش یابد در نتیجه سرزندگی تحصیلی این دانش‌آموزان نیز افزایش خواهد یافت. یافته‌های حاصل از نتایج این فرضیه، با بخشی از تحقیقات فان و نگو (۲۰۱۷)، پاتوین و دالی (۲۰۱۶) همسو می‌باشد. درآ تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که دانش‌آموزانی که سازگاری و سرزندگی بالا دارند، تکالیف دشوار را به‌عنوان چالش می‌بینند، نسبت به اهدافشان متعهد باقی می‌مانند و در صورت شکست به تلاش خود می‌افزایند و نهایتاً پشتکار آن‌ها موجب موفقیت می‌شود، اما برای دانش‌آموزان دارای سازگاری و سرزندگی پایین، تکالیف دشوار در حکم تهدید شخصی هستند و مواجه شدن با شکست، موجب درماندگی و دست کشیدن از تلاش و نهایتاً اکتفا به عدم موفقیت می‌شود. بنابراین، سازگاری و سرزندگی آثار متنوعی بر عمل افراد داشته، فعالیت‌های انتخابی آن‌ها را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. افراد گرایش به انجام فعالیت‌هایی دارند که

^۱Murray and Malgorrine

^۲Teresa

^۳Gogon

^۴Patwin and Dolly

صلاحیت و کفایت لازم برای انجام آن را داشته باشند و از انجام فعالیت‌هایی که در آن‌ها احساس کفایت نمی‌کنند پرهیز می‌نمایند، آن‌ها فقط در صورتی درگیر این فعالیت‌ها می‌شوند که احساس کنند برایشان منفعتی در پی خواهد داشت و در غیر این صورت، انگیزه کمی به درگیر شدن در چنین فعالیت‌هایی دارند. به طوری کلی محیط مدرسه یکی از تأثیرگذارترین حوزه های اجتماعی در زندگی یک نوجوان محسوب می‌شود. چند دهه پژوهش نشان داده است که تجارب دانش آموزان و سازگاری با مدرسه می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی بر رشد او داشته باشد. فقدان سازگاری دانش آموز را به ترک و یا افت تحصیل سوق می‌دهد، بنابراین برای نیل به پیشرفت تحصیلی و عملکرد مناسب و پیشگیری از افت و ترک تحصیل، بررسی و تمرکز بر سازگاری تحصیلی بسیار حائز اهمیت است. سازگاری در دوران پر فراز و نشیب نوجوانی، در محیط های آموزشی به بهبود عملکرد آموزشی کمک قابل توجهی می‌کند. از سوی دیگر سرزندگی تحصیلی، تاب آوری تحصیلی را در چارچوب زمینه ی روانشناسی مثبت منعکس می‌کند. بنابراین، سرزندگی تحصیلی یکی از شاخص های مهم که بر تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت آمیز فرد تأثیر می‌گذارد و در آنجا لیاقت ها و توانایی ها به بار می‌نشیند و پیشرفت های علمی حاصل می‌شود؛ اما در زندگی روزانه ی تحصیلی، دانش آموزان با انواع چالش ها، موانع و فشارهای خاص این دوره (از جمله نمرات ضعیف، سطوح استرس، تهدید اعتماد به نفس در نتیجه ی عملکرد، کاهش انگیزش و تعامل و ...) مواجه می‌شوند. مرور پیشینه پژوهش در ارتباط با سرزندگی تحصیلی نشان می‌دهد که سرزندگی تحصیلی به نتایج مهم انگیزشی مانند اضطراب کمتر و عملکرد بهتر و افزایش پیشرفت تحصیلی منجر می‌شود.

پیشنهاد

با توجه به نتایج بدست آمده از فرضیه‌های این پژوهش پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه گردیده است: پیشنهاد می‌گردد معلمان به منظور افزایش سازگاری تحصیلی دانش آموزان، با فراهم آوردن شرایط لازم، سطح انگیزش دانش آموزان را بالا ببرند. پیشنهاد می‌گردد با برگزاری دوره های آموزشی ضمن خدمت برای معلمان، اهمیت و ضرورت کیفیت ارتباط معلم-دانش آموز تشریح و سعی بر آموزش راهکارهای مناسب جهت تقویت این رابطه ها شود. برگزاری کلاس های مشاوره جهت برطرف کردن مشکلات دانش آموزان و افزایش سرزندگی تحصیلی دانش آموزان. پیشنهاد می‌گردد که دستاوردکاران مدرسه (معلم، مدیر، مشاور و...) که عوامل موثر در تعیین سازگاری و سرزندگی تحصیلی انگیزشی دانش آموزان هستند در تعیین سازگاری و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان باید به ویژگی های کیفیت ارتباط معلم-دانش آموز توجه نمایند.

منابع و مآخذ

- ابوالقاسمی، عباس؛ بیگی، پروین و نریمانی، محمد (۱۳۹۰). بررسی اثر بخشی دو روش آموزشی شناختی - رفتاری و مهارت های تنظیم هیجان بر خودکارآمدی و سازگاری تحصیلی دانش آموزان دارای اضطراب امتحان، فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۲۲، ۷، ۲۱-۴۴.
- بازرگان، زهرا و احمد، صادقی (۱۳۸۰). بررسی عوامل آسیب زا در مدارس شهر تهران، روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۰(۲)، ۱۳۶-۱۱۱.
- چهری، پرستو (۱۳۹۴). بررسی تأثیر آموزش امید بر درگیری تحصیلی، سرزندگی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر استثنایی (کم توان ذهنی) دوره دوم متوسطه شهرستان خرم آباد. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه لرستان
- زارع، حسین (۱۳۹۵). تأثیر آموزش شناختی ارتقای امید بر خوش بینی و انگیزش پیشرفت دانشجویان دانشگاه پیام نور فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشی و مجازی. ۴(۱۳): ۸۵-۹۳.
- سبزی، ندا. و محبوبه، فولاد چنگ (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای باورهای انگیزشی در رابطه بین حمایت اجتماعی ادراک شده و

- سرزندگی تحصیلی مقاله ۲، دوره ۱، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸، ۵۱-۲۶.
- سیف، ع. (۱۳۸۷). روانشناسی پرورشی نوین. تهران: نشر دوران- سیف، ع. (۱۳۸۴). روانشناسی پرورشی (روانشناسی یادگیری و آموزش) تهران، آگاه.
  - شریفی درآمدی، پرویز. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر رویکرد شناختی- رفتاری بر سازگاری دانش آموزان نابینا، دوره ۱، شماره ۱، ۴۵-۶۶.
  - شریفی کبیر، سعیدی حمیدرضا. (۱۳۹۸). پیش بینی بهزیستی روان شناختی بر اساس جهت گیری زندگی و خوش بینی. *رویش روان شناسی*. ۱۳۹۴؛ ۴ (۱): ۴۲-۵۹.
  - صالحی، احمد (۱۳۹۳). ارائه الگوی روابط علی جهت گیری هدف تحصیلی و درگیری شناختی: نقش واسطه ای هیجان های تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی. *دوفصلنامه علمی پژوهشی شناخت اجتماعی*. ۲ (۸)، ۷-۲۱.
  - عبدی، هادی. هاشمیان، کیانوش. و خدیجه، ابوالمعالی الحسینی. (۱۳۹۴). پیش بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس ویژگی های شخصیتی و خود تنظیمی تحصیلی در دانش آموزان دوره متوسطه دوم. *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه تربیتی*. ۱۰ (۴۴): ۱۲۸-۱۱۱.
  - عباسی، مسلم. اعیادی، نادر. شفیع، هادی. و ذبیح، پیرانی. (۱۳۹۵). نقش بهزیستی اجتماعی و سرزندگی تحصیلی در پیش بینی اشتیاق تحصیلی در دانشجویان پرستاری. *نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۹ (۱)، ۱۲-۱.
  - مرادی، مرتضی. اعظم، چراغی. (۱۳۹۶). "الگوی علی - تجربی از روابط بین ادراک از الگوی ارتباط خانواده، ادراک از ساختار کلاس، انگیزش و خودگردانی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در نوجوانان دبیرستانی". *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۶ (۱): ۱۱۳-۱۴۰.
  - میرکمالی، محمد (۱۳۸۶). رفتار و روابط در سازمان و مدیریت. چاپ پنجم: نشر یسطرون.
  - نریمانی، نادر (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین سبکهای مدیریتی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر در دبیرستانهای استان کرمانشاه. پایان نامه کارشناسی ارشد: دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
  - Ghasemi – nejad, M. H. (2014). *Adabtion in Yoth: components , preditors and consequences*. unpublished Ph.D. Thesis, Sydney University.
  - Lee, J. & Shute, VJ. (2020). *Personal and social- contextual factor in K- 12 academic performance: An integrative perspective on student learning*. *Educational psychologis*, ۴۵(۳): ۱۸۵- ۲۰۲.
  - Martin, A. J. (2017). *The role of ADHD in academic adversity: Disentangling ADHD effects from other personal and contextual factors*. *School Psychology Quarterly*, 29(4), ۳۹۵.
  - Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2009). *Academic resilience and academic buoyancy: Multidimensional and hierarchical conceptual framing of causes, correlates and cognate constructs*. *Oxford Review of Education*, 35(3), 353-370.
  - Mega, C., Ronconi, L., & De Beni, R. (۲۰۲۱). *What makes a good student? How emotions, self-regulated learning, and motivation contribute to academic achievement*. *Journal of Educational Psychology*, 106(1), 121.
  - Miller, S., Connolly, P., & Maguire, L. K. (2013). *Wellbeing, academic buoyancy and educational achievement in primary school students*. *International Journal of Educational Research*, 62, 239-248.

- Pettus, K. R. (2006). The relationship of prenatal monitoring to community college student adjustment and achievement: differences by gender, ethnicity, parental education level, and student residence. Unpublished ph.D. Thesis, Carolina University.
- Phan, H.P. & Ngu, B.H. (2017). An empirical analysis of students learning and achievements: A motivational approach. Educational Journal, 3(4), 203-216.
- Putwain, D. W., & Daly, A. L. (2013). Do clusters of test anxiety and academic buoyancy differentially predict academic performance?. Learning and Individual Differences, 27, ۱۵۷-۱۶۲.
- Putwain, D. W., Daly, A. L., Chamberlain, S., & Sadreddini, S. (2015). 'Sink or swim': buoyancy and coping in the cognitive test anxiety-academic performance relationship. Educational Psychology, 1-19.
- Putwain, D. W., Connors, L., Symes, W., & Douglas-Osborn, E. (2012). Is academic buoyancy anything more than adaptive coping?. Anxiety, Stress & Coping, 25(3), 349-358.
- Stainberg, S.E. (2013). Use of logotherapy's mountain range exercise with male adolescents with mental retardation- developmental disabilities and sexual behavior problems. Journal of contemporary psychotherapy, vol: 33, No.3, Fall. pages:219-234
- Tanyi, M.E . Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2013). The students adjustment inventory manual, TFE Psychological Journal, 10, 1-14.
- Victoriano, J. (2018). An investigation of the generalizability of buoyancy from academics to athletics. MA Thesis, Agricultural and Mechanical College: Louisiana State University, p: 18.